

Heiligheid en zondigheid in de Kerk: Hij alleen is de Heilige

Deze kleine bijdrage is bedoeld om een gesprek over het thema in te leiden. Daarom vind je in dit artikel alleen enkele hoofdlijnen. Die willen eerder uitnodigen tot nadenken en uitwisselen dan een sluitend antwoord geven.

Een gelovige bewustwording

De eerste stap die we moeten zetten is duidelijk maken waaraan we spontaan denken als we de woorden 'heiligheid', 'zondigheid' en 'Kerk' met elkaar in verband brengen. Het eerste antwoord zal waarschijnlijk mee bepaald worden door emoties en vooroordelen. Dat is niet erg want, zonder beide is er geen denken mogelijk, geen goed en zelfkritisch denken. Als we ons niet bewust zijn van onze eigen uitgangspunten is het gevaar groot dat ons 'nadenken' over iets enkel bevestigt wat we al dachten. En dus niet leidt tot verdere groei en verheldering.

Voor het gelovige denken kan dit een 'bekering' betekenen. De dialoog met Jezus nodigt ons namelijk uit om naar Hem te luisteren en in te gaan op zijn visie, die voortkomt uit de manier waarop Hij naar de Vader kijkt. We mogen er niet vanuit gaan dat we dat vanzelf zullen doen. Jezus verheerlijken en waarlijk als Heer erkennen betekent Hem méér gelijk geven dan onszelf. En dat gebeurt niet vanzelf wanneer de mooie visie in botsing komt met de steeds wat mank gaande en soms ronduit brute werkelijkheid van de menselijke geschiedenis. Zo was het bij de eerste leerlingen, zo was het in het leven van de heiligen en van de zondaars in de Kerk. De wijze waarop Jezus met deze botsing omging, en in zijn Geest ook daar nu mee omgaat, lijkt in alle tijden zwak, dwaas of zelfs aanstootgevend. Gelukkig de gelovige die dit ook zo wel eens heeft ervaren: hij weet wat de bekering van het spontane denken en voelen inhoudt en hoe moeilijk dat kan zijn!

De Kerk: een gemeenschap van blijvende bekering

Heiligheid, zondigheid en Kerk. Hoe vulde Jezus deze woorden in? Beginnen we met de werkelijkheid 'Kerk'. Bij Jezus lijkt die op de eerste plaats in te houden: de gemeenschap van het vernieuwde universele volk van God. In eerste instantie wordt de Kerk gevormd door hen die geloven in de Heerschappij van God zoals die in Jezus verschijnt; het zijn mensen die zich vanuit dit geloof bekeren en Jezus navolgen. Ik zei: in eerste instantie, want het gaat niet om een uitverkoren elite met uitsluiting van de anderen. Het gaat om een *begin*, dat juist niemand wil uitsluiten. Een 'begin' is het ook in deze zin, dat de eerste leden van de Kerk weinig tekenen van volmaakt begrip of gedrag vertonen. Zij verstaan niet alles wat Jezus zegt en doen niet alles wat Jezus vraagt. Het gedrag van de Twaalf en wat we via de brieven van Paulus en die van Jakobus, Petrus, Johannes en Judas vernemen over het leven in de eerste christelijke gemeenten zijn in deze tekenend. Een onvolkomen geloof en bekering zijn geen reden om de *roeping* in te trekken. *De leerlingen blijven altijd mogelijke verraders van de zaak.*

Wat hen voor het fatale verraad behoedt is de 'navolging' in de strikt rabbijnse zin, dat wil zeggen: onder alle omstandigheden bij de rabbi, de leraar, blijven. Naar hem kijken, naar hem luisteren en met hem spreken. Uit hem, uit zijn barmhartigheid, geduld en voedsel leven. Lid zijn van de Kerk, de gemeenschap die Jezus roept, dat is men slechts als men bereid is om levenslang Jezus' *leerling* te blijven. Dit is wat J.H. Newman ooit "de eigenlijke

bekering” noemde, en die is eerder positief dan negatief: ze bestaat minder uit het afzweren van iets dan uit het voortdurende bijleren van iets. Daardoor wordt een geleidelijke omvorming van het hart mogelijk.

De Kerk is dus op de eerste plaats een gemeenschap van blijvende bekering en groei en geen eliteclub van gearriveerden. De blijvende gemeenschap met Jezus doet de leerling het onvolkomene en het soms ronduit beschamende tekort in zichzelf en de anderen scherper zien. En dit doet hem beseffen dat deze gemeenschap op de eerste plaats alleen maar mogelijk is dankzij de genade en de trouw van de Heer. De ‘heiligen van Gods Kerk’ zijn verzoende en altijd weer te verzoenen zondaars die in gemeenschap willen blijven met dé Heilige. De gecanoniseerde heiligen hebben dit voor zichzelf altijd met klem beleden!

De Kerk als Godsvolk: een barmhartige gemeenschap

De Kerk als ‘Gods volk onderweg’ moet daarom een veilige gemeenschap zijn voor zondaars van allerlei slag. ‘Veilig’ in deze zin, dat zij (wij) er nooit het laatste oordeel horen maar wel de blijvende oproep tot bekering, genezing en groei. Een barmhartige gemeenschap dus, zelfs voor wie in de wereld – ook in die van ons eigen verstandige denken en moreel aanvoelen – geen pardon bestaat. Ja, de Kerk is een *veldhospitaal* (zoals paus Franciscus graag zegt). Maar met dien verstande dat ook de artsen en het verplegend personeel vaak gekwetst zijn en vatbaar voor ziekten! Juist omdat zij dankbaar beseffen dat ze ook zelf hulp en genezing nodig hebben delen zij in de zending en de passie van Jezus om niemand verloren te laten gaan ...

Groeien naar heiligheid

Dit alles wil overigens niet zeggen dat er lichtzinnig gedacht mag worden over heiligheid en zondigheid. Al hield Jezus een hiërarchie van waarden voor, nergens bagatelliseerde Hij de Wet. Hij *veroordeelde* de zondaar niet, Hij deed hem *opstaan* uit de zonde. Nergens zei Hij dat de zonde niet bestaat of niet erg is. Integendeel, bij het interpreteren van de Wet was Hij strenger dan de rabbijnen. Hij maakte Gods Wet universeel in de zin dat Hij er geen voorwaarden aan stelde. Het is niet voldoende uiterlijk in orde te zijn: de gezindheid van het hart, van denken, voelen en innerlijk streven moeten ook in harmonie zijn met Gods wil. De Vader is uit één stuk in zijn gerechtigheid, zijn liefde, genade en trouw. Dat biedt Hij de mensen aan om niet. Maar dat vraagt Hij ook van de mens. Wie de Bergrede goed leest en dan behaaglijk achterover leunt, denkend dat hij er wel voldoende aan beantwoordt, leest niet goed of verdraait de tekst!

Wie de Bergrede echter enkel leest als moreel programma krijgt nachtmerries als hij zichzelf aan de hand daarvan de maat neemt. Daaraan beantwoordt hij nooit! De morele lezing van de Schrift komt evenwel altijd pas op de tweede plaats. Wat God ons voorhoudt is altijd op de eerste plaats een openbaring van Hemzelf: Hijzelf is gerechtigheid, liefde, genade en trouw – en zal altijd zo zijn en handelen, ongeacht wat de mens doet of misdoet. Daarop mogen wij van Gods kant rotsvast rekenen, ook wanneer wij falen. Wanneer dat tot ons is doorgedrongen, ontdekken wij dat teksten zoals de Bergrede, ja heel Jezus’ doen en laten, de ruimte zijn waarin we aan de *navolging* kunnen beginnen.

God vraagt niets aan ons wat Hij niet eerst en op overtreffende wijze zelf doet. Hij vraagt ons niet om tot zeventig maal zeven keer te vergeven indien Hij het niet minstens eenenzeventig maal zeven keer zal doen, ook wanneer de mens het bij de vijfde keer al

opgeeft. Juist daarom kan de mens zich altijd weer bekeren en groeien zonder angst en krampachtigheid. Zoals reeds gesteld: navolgen wil zeggen “bij de Heer blijven en uit Hem leven”, ook wanneer je nog niet alles verstaat en kunt. Het gaat om *navolgen*, en dat is een persoonlijk en dynamisch proces, iets heel anders dan slaafs imiteren!

De realiteit van het kwaad

Blijft natuurlijk de realiteit van het grote en wraakroepende kwaad dat in de menselijke en daarom ook in de kerkelijke wereld te vinden is. Geen kwaad, innerlijk en uiterlijk, groot en klein, kan ooit worden goedgepraat. De persoonlijke schuld voor dezelfde daad kan natuurlijk verschillen van mens tot mens en van tijd tot tijd. Maar de heiligheid waartoe God – dé Heilige – ons oproept blijft onverkort gelden voor iedere mens. Het *doel* van de tocht verandert niet omdat de mens zijn stappen vertraagt, vermoeid neerzit of in de tegenovergestelde richting begint te gaan.

Toch weet iedereen dat er graden zijn van kwaad. Daarbij moeten we ook voor ogen houden dat de inschatting van wat we ‘kwaad’ en ‘zonde’ noemen voor een deel historisch en cultureel bepaald is. Zonde en kwaad hebben bovendien wel alles met elkaar te maken, maar niet alles wat zonde is wordt door iedere mens en in iedere periode in gelijke mate als kwaad ervaren. Daarbij doet het geen kwaad te beseffen dat mensen in de Kerk ook altijd mensen zijn van *hun* tijd, *hun* milieu en cultuur.

In alle tijden duiken er zonden op die voor hen die *in die tijd* leven (of net niet) onverdraaglijk in het oog springen, publiekelijk aangeklaagd worden en de bedrijvers ervan volledig onaanvaardbaar en ongeloofwaardig maken. Het zou een goede oefening zijn om de zonden die tot publieke morele verontwaardiging hebben geleid – van eeuw tot eeuw, of zelfs alleen maar in de afgelopen honderd jaar – in kaart te brengen, om zo constanten en varianten in beeld te krijgen!

Hoe moet de gelovige daarmee omgaan?

Op de eerste plaats moet de gelovige de eigen spontane reactie op bepaalde vormen van kwaad onderkennen en kritisch kunnen bevragen. Komt die reactie vanuit eigen opvoeding en milieu? Vanuit de heersende publieke opinie? Vanuit eigen ervaring? ... Dat is de eerste daad van rechtvaardigheid en intellectuele en emotionele correctheid. De tweede daad van rechtvaardigheid is het vaststellen van de objectieve feiten en die vervolgens plaatsen binnen het kader van het geldende recht en de daarbij horende rechtsleer. Dat laatste is trouwens een spannende aangelegenheid: publieke morele verontwaardiging kan immers ook het geldend recht en de bijhorende rechtspraak veranderen (denk maar aan de ontwikkeling van de sociale wetgeving vanaf 1830). De derde daad van rechtvaardigheid is te zorgen voor een of andere vorm van genoegdoening of schadevergoeding voor hen die door het kwaad geschaad zijn; en tegelijk aandacht hebben voor de correctie van de zondaar: van hem wordt inzicht, berouw, belijdenis en verbetering gevraagd. Aan al die eisen van rechtvaardigheid moet ten allen tijde nauwgezet en nuchter worden voldaan, zowel maatschappelijk als kerkelijk. Maar, helaas en God zij dank, is dat niet voldoende ...

Voor de christen komt hier nog een heel andere dimensie bij. De zondaar moet met Jezus’ ogen worden gezien. *Dat betekent dat de gelovige gemeenschap moet beseffen dat ook de zondaar bij hen hoort en dat zij verantwoordelijkheid is voor hem.* De gelovige gemeenschap moet zijn redding, zijn herstel en zijn schuld ten opzichte van derden méé

opnemen en als een onvoorwaardelijke plicht aanvaarden. *Van de zonde moet men zich distantiëren, echter niet van de zondaar en van wat hem tot zonde gebracht heeft.*

Zich van de zondaar distantiëren is een onchristelijke wijze om het eigen gezicht te redden. De zondaar is een broeder of zuster in de ergste nood. Hij moet dus bijgestaan worden in een soms vernietigend proces van bewustwording en bekentenis. Het Evangelie van de genade moet aan de zondaars verkondigd worden, wonden moeten worden geheeld, schulden voldaan. Dat kan de enkeling niet alleen, daarin mag de gemeenschap van Jezus' leerlingen de enkeling niet alleen laten. Zij moeten Jezus' werk mee aan hem voltrekken: mee-lijden, mee-boeten, en samen met de zondaar de schade proberen te herstellen ... Zo kunnen 'de heiligen van Gods Kerk' meehelpen om vergeving en genezing te verwerkelijken, schaamte en geestelijke verminking te verdrijven en hoop, over de grenzen van het historische individu heen, gestalte te geven.

De zondaar is mijn broeder

In de oude Kerk schaarden zich alle gelovigen in de veertigdagentijd rondom de publieke boetelingen om hen bij te staan. Durven wij dat nog? Petrus Lombardus schreef ooit dat de gemeenschap der Heiligen wil zeggen dat 'je in de ander hebt wat ontbreekt in jezelf'. Karl Barth schreef in zijn Filippenzencommentaar: 'Wanneer er geen spaander van je over blijft, dan wordt het Evangelie van de genade ernst.' In onze rechtspraak gaat het enkel om rechtsvoldoening, vergeving valt buiten haar domein. Vergeving en verzoening zijn het domein van God en zijn mensen. Dat domein is veel ruimer dan het recht. Gelukkig maar, anders kwamen we er nooit uit.

Jan Vanden Berghe naar een tekst van Hans Tercic, theoloog en priester van het bisdom Hasselt